

МЕЖДУ ИЗВОРОВ ТЕКСТ И СЛУШАТЕЛСКА АУДИТОРИЯ: ПРЕВОДАЧЕСКИ РЕШЕНИЯ НА КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ В УЧИТЕЛНОТО ЕВАНГЕЛИЕ

ДОБРИЕЛА КОТОВА

Institute of Balkan Studies
and Center of Thracology
Bulgarian Academy of Sciences

The Vocabulary of Constantine of
Preslav's Uchitel'noe evangelie ('Didactic
Gospel'): Old Bulgarian-Greek and Greek-
Old Bulgarian Word Indices КП-06-Н50/2

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

СЛОВО 38

превод на първите

6 глави на *catena prima*,

Tyris A към Матей

(компиляция от 1-5

хомилии на Йоан

Златоуст към

Матей 1.1-25)

Съкращения на

оригинала

* Пропуснат текст

38/171b18-d6 КННГЪИ РОЖЬСТВА ІС ХВА • СЕГО РАДН СН РЕУЕ • ЗАНЕ ВСЕГО
СЪМОТРЕННІА ГЛАВА СН СОУТЬ Н НАУАТЪКЪ • Н КРЕНЬ ВСЪХЪ БЛГЪ • НМІА ЖЕ ІС ХВО •
НБСТЬ НН ГРЬУБСКЪИ • НН СЛОВЪНЬСКЪИ • НЪ ЖНДОВЬСКЪИ • НЪ СЪКАЗАЕМО ЕСТЬ
СПЕЪ • СПЕЪ ЖЕ НАРЕУЕТЬ СІА • ЗАНЕ СПСЕ ЛЮДН СВОА • ПОУБТО ЖЕ НЕ • РЕУЕ СНА
АВРАМЪ • НЪ ПРЪВЪЕ РЕУЕ СЪІНА ДАВЪІДОВА • НЕ АКОЖЕ ІЕЖЕ ІЕТЕРН МНІАТЬ • НЪ
ННЗОУ ВЪНСПРЪ ХОТІА ВЪЗНТН НЪ ЗАНЕ ВЪ ОУСТЪХЪ ВСЪХЪ БЪ ДВДЪ • Н Ѡ ЦРВА • Н Ѡ
БЛНЖНУБСТА • НЕ БЪ БО ДАВЪНО ОУМРЪЛЪ • **ІАКОЖЕ АВРАМЪ** УСО РАДН ПОМАНОУВЪ ...

Βίβλον δὲ γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. τούτου χάριν αὐτὴν καλεῖ. εἰ καὶ μὴ μόνον
τὴν γέννησιν ἀλλὰ καὶ πάσαν τὴν οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος περιέχει· ἐπειδὴ
πάσης τῆς οἰκονομίας τὸ κεφάλαιον τοῦτό ἐστι καὶ ἀρχὴ καὶ ρίζα πάντων ἡμῶν
τῶν ἀγαθῶν. τὸ δὲ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐστὶν Ἑλληνικὸν, ἀλλὰ τῆ Ἑβραίων
φωνῇ τοῦτο λέγεται ὃ ἐστὶν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλωσσαν ἐρμηνευόμενον Σωτήρ·
σωτήρ δὲ ἀπὸ τοῦ σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ εἴρηται. τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν υἱοῦ
Ἀβραὰμ καὶ τότε υἱοῦ Δαβὶδ, ἀλλὰ πρῶτον εἶπεν υἱὸν Δαβὶδ, καὶ τότε Ἀβραάμ;
οὐχ ὥς τινες νομίζουσι κάτωθεν ἄνω βουλόμενος ἐλθεῖν, ἀλλ' ὅτι ἐν τοῖς
ἀπάντων στόμασιν ὁ Δαβὶδ ἦν, ἀπὸ τε τῆς βασιλείας, ἀπὸ τε τοῦ χρόνου· οὐ γὰρ
πάλαι ἦν τετελευτηκῶς, ὥσπερ ὁ Ἀβραάμ· διὰ τοῦτο οὖν ἐκ τοῦ γνωριμώτερον
τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τότε ἐπὶ τῶν προγόνων τούτου τὸν Ἀβραάμ ἀνατρέχει.

СЛОВО 5

превод на 14 глава
„За самарянката“ от
основната катена

към Йоан

(епитоме на хомилии
31-35 на Йоан Златоуст
към Йоан 4. 5-42)

Съкращения на
оригинала

5/27c20-d3 прѣстомь бо оумомь вѣщаваше • нбо слѣшавъши
вѣрова •

καὶ γὰρ ἐξ ἀδεκάστου καὶ ἀπλῆς γνώμης καὶ διανοίας
ἐφθέγγετο καὶ δῆλον ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα καὶ γὰρ ἀκούσασα
ἐπίστευσε, ...

5/31a2-13 тѣмъже н оумѣшю ѣ прѣвѣе • прѣспѣша послѣжде
разоумѣша бо дбнѣ • ѿ словесъ его нмнже оумѣше ѣ • соуцаго вѣ
нстннѣ спса • а не ѣдннѣго отъ многѣнхъ •

Διὸ καὶ τὴν πρόην αὐτοῦς διδάσκουσιν ὑπερηκόντισαν ὕστερον,
φιλοτιμούμενοι ἐπὶ τὸ μειζόνως θαυμάζειν αὐτόν, ἐνόησαν γὰρ
εὐθέως ἐκ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ ὧν ἐδίδασκεν αὐτοῦς, τὸν ὄντως
Σωτῆρα αὐτὸν εἶναι, καὶ οὐχ ἓνα τῶν πολλῶν.

* Пропуснат текст

СЛОВО 38

Компиляция на основния източник
(катената) с

пасажи от оригиналните хомилии

- Съкращаване чрез изпускане на изречения / пасажи (1);
- промяна на синтаксиса / опростяване на изказа (2);
- съкращаване чрез резюмиране на смисъла (3);
- вмъкване на евангелски цитат, изпускане на текста, визиращ вмъкнатата част от цитата + контекстуален превод на оригиналното изречение (4).

CPG 57: 33.27-47 (In Matth. 3) / 171d5-172a15

Τίνος δὲ ἕνεκεν μνησθεῖς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ εἰπὼν Ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ, καὶ ὁ Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ (4) {+ Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Mat. 1:2}, καὶ οὐ μνημονεύσας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτε εἰς τὸν Ἰακώβ ἦλθε, καὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν τούτου μέμνηται;

β'. Τινὲς μὲν οὖν φασι, διὰ τὸ δύστροπον τοῦ Ἡσαῦ καὶ τῶν ἄλλων τῶν προτέρων· (2) ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο φαίην. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, πῶς μικρὸν ὕστερον τοιούτων μέμνηται γυναικῶν; (1) Ἀπὸ γὰρ τῶν ἐναντίων ἐνταῦθα ἡ δόξα αὐτοῦ φαίνεται· οὐκ ἀπὸ τοῦ μεγάλους ἔχει προγόνους, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μικροῦ καὶ εὐτελεῖς. Τῷ γὰρ ὑψηλῷ δόξα πολλή, τὸ δυνηθῆναι ταπεινωθῆναι σφοδρῶς. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἐμνημόνευσεν; Ἐπειδὴ κοινὸν οὐδὲν εἶχον πρὸς τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένος Σαρακηνοὶ καὶ Ἰσμαηλίται καὶ Ἄραβες, (3) καὶ ὅσοι γεγόνασιν ἐκ τῶν προγόνων ἐκείνων. Διὰ δὲ τοῦτο ἐκείνους μὲν ἐσίγησεν, (3) ἐπιείγεται δὲ πρὸς τοὺς αὐτοῦ προγόνους, καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ. Διό φησιν· Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰούδα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ τῶν Ἰουδαίων λοιπὸν χαρακτηρίζεται γένος.

* Изцяло пропуснат пасаж / текст.

* Контекстуален превод. 4

- Вмъкване на допълнителна част от евангелския цитат,
- изпускане на текста на Златоуст, визиращ вмъкнатата част от цитата,
- *контекстуален превод, опростяващ структурата на оригиналното изречение.*

CPG 57: 33.27-31 (In Matth. 3)

Τίνος δὲ ἕνεκεν μνησθεῖς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ εἰπὼν Ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ {+ Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Mat. 1:2}, καὶ οὐ μνημονεύσας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτε εἰς τὸν Ἰακώβ ἦλθε, καὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν τούτου μέμνηται;

β'. Τινὲς μὲν οὖν φασι, διὰ τὸ δύστροπον τοῦ Ἡσαῦ καὶ τῶν ἄλλων τῶν προτέρων.

171d5-18

ΥΣΟ ΡΑΔΗ ΠΟΜΑΝΟΥΒΖ ΑΒΡΑΜΑ • Η ΡΕΚΖ ΓΑΚΟ ΡΟΔΗ ΗΣΑΚΑ • ΗΣΑΚΖ ΗΑΚΟΒΑ • ΗΑΚΟΒΖ • ΗΥΔЮ Η ΒΡΑΤЬЮ ΕΓΟ • ΗΕ ΠΟΜΑΝΗ8 ΗΣΑΔΒΑ • ΑΚΟ ΒΡΑΤΑ ΣΟΥΨΑ ΗΑΚΟΒΛΙΑ • ΕΤΕΡΗ ΖΕ ΓΑΤЬ • ΑΚΟ ΛΟΥΚΑΒΨΤΒΑ ΡΑΔΗ ΗΕΓΟ •

СЛОВО 38

- Контекстуален превод;
- промяна на синтаксиса / опростяване на изказа;
- избягване на реторичните фигури в тълкувателните части:
 - в стила на катената,
 - налично в редица слова.

CPG 57: 33.32-35 (In Matth. 3)

Τινὲς μὲν οὖν φασι, διὰ τὸ δύστροπον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἄλλων τῶν προτέρων· ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο φαίην. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, πῶς μικρὸν ὕστερον τοιοῦτων μέμνηται γυναικῶν;

38/171d15-21

ετερη же гать· ако логкавьства радн **иего**· **нѣсть же тако**· **занае н**
неуһстѣа же нѣ помһнаеть

Cramer II, 195.27-32

Ὁ μὲν Ἀνδρέας ἀκούσας παρὰ τοῦ προδρόμου ἠκολούθησε τῷ Χριστῷ, καὶ ὁ Πέτρος παρὰ τοῦ Ἀνδρέα· **ὁ δὲ Φίλιππος πόθεν; παρ' οὐδενὸς μαθὼν οὐδὲν**, ἀλλὰ τοῦτο μόνον μὲν εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν, “ἀκολούθει μοι,”

49/221b4-14

андрѣа оубо слышавъ отъ прѣдътеча· послѣдова хвн а петръ отъ андрѣа· **φηληπъ же нн отъκѣдѣже**· нъ се тѣуһнѣ рекшю хвн къ немѣ· послѣдѣнн мн·

* Пропуснат текст

СЛОВО 38

Пропуска
изречението, като
резюмира смисъла
със свои думи,
доуточнявайки
реалията.

CPG 57: 33.40-47 (In Matth. 3)

Ἐπειδὴ κοινὸν οὐδὲν εἶχον πρὸς τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένος
Σαρακηνοὶ καὶ Ἰσμαηλῖται καὶ Ἄραβες, **καὶ ὅσοι γεγόνασιν
ἐκ τῶν προγόνων ἐκείνων**. Διὰ δὴ τοῦτο ἐκείνους μὲν
ἐσίγησεν, **ἐπείγεται δὲ πρὸς τοὺς αὐτοῦ προγόνους, καὶ τοῦ
δήμου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ. Διό φησιν· Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν
Ἰούδαν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.** Ἐνταῦθα γὰρ τὸ τῶν
Ἰουδαίων λοιπὸν χαρακτηρίζεται γένος.

38/172a01-15

нъ зане ннкоуѣже обѣщннѣу нмѣахѣу • съ нздранлнтѣнѣи •
срацннн бо н арабнн • нзмаанлнтѣнѣ • **бѣшнѣ вѣноуцн нсавовн** •
сеѣо радн ѡ тѣхѣ оумѣлѣѣавѣ • **нюдѣвѣ братнѣ помннѣетѣ** • ꙗко
отѣ того ѣтетѣ снѣ родѣ жндѣвѣскѣ •

Уточняващ превод

Константин не превежда буквално, а уточнява реалията, която се има предвид в гръцкия текст.

5/20c17-d5

ΤΟ ΒΟ ΜΉΣΤΟ ΒΨ•ΝΑ ΝΕΜΨΖΕ ΛΕΒΓΗ• Η ΣΥΜΕΟΝΨ Η ΒΡΑΤΗΓΑ ΙΕΨ• ΖΑ ΔΗΝΟΥ
сестрѣ своѣ• ρΑΖΓΗΨΒΑΒΨΨΕ СΑ• ΛΥΤΟΥ ΟΗΟΥ СΨΜΨРТЬ СΨΤΒΟΡΗΨΑ•

ὁ γὰρ τόπος ἐκεῖνος ἦν ἔνθα ὑπὲρ τῆς Δίνας οἱ περὶ τὸν Λευὶ καὶ Συμεὼν ἀγανακτοῦντες τὸν χαλεπὸν ἐκεῖνον εἰργάσαντο φόνον.

34/15603-05

ВЪ НСТΗНОУ ΜΨΝΨΑΨΕ ΙΕΓΟ ΒΑ СΟΥΨΑ•

τὴν προσήκουσαν καὶ ἀπαρτισμένην περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχεν

43/197d21-198a07

ΔΗΒΗΤΗ ΖΕ СΑ ΠΟΔΟΒΑΑΤΨ ΝΑΜΨ ΚΡΨΠΟСΤΗΗ ΙΨΠΟΒΨΔΑΗΗΨ• ΗΑΚΟ
ΖΑΠΡΨΨΑΨΨЕМΨ ΙΕМОУ ΠΡΨΔΨΧΟΔΨΨΗΨΜΨ• ΔΑ ΟΨΜΛΨΨΗΤΨ• ΗΕ
ОСЛАВΨΑΨΕ•

θαυμάσωμεν δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας, ὅτι **τινῶν ἐπιτιμώντων αὐτῷ**, αὐτὸς οὐκ ἀνίει

Приобщаване на
публиката
(слушатели и читатели)

Заявяване на
идеята за
славянска
общност и
нейната
приобщеност
към
християнския
свят

38/171c04-09

НМѢ ЖЕ ІС ХВО • НѢСТЬ НН ГРЪУЬСКЪІ • **НН СЛОВѢНЬСКЪІ •**
НЪ ЖНДОВЬСКЪІ • НЪ СЪКАЗАЕМО ЕСТЬ СПСЪ •

Cramer I, 5.14-15

τὸ δὲ Ἰησοῦς ὄνομα οὐκ ἐστὶν Ἑλληνικὸν, ἀλλὰ τῆ
Ἑβραίων φωνῆ τοῦτο λέγεται ὃ ἐστὶν εἰς τὴν Ἑλλάδα
γλῶσσαν ἐρμηνευόμενον Σωτήρ·

Опростяване на гръцкия израз, който в катената е дори по-обстоятелен от оригиналния текст на Златоуст

Преводът на Константин Преславски изглежда по-близък до текста на хомилията.

6/39d05-08

НВО ΔΟΒΡΪΚΕ ΒΪ ΒΪΡΟΥ ΗΑΤΗ • ΤΒΟΡΑΨΟΥΜΟΥ ΖΗΑΜΕΝΗΑ • ΗΑΚΟ
Ω̄ ΒΑ ΠΡΗΔΕ Η ΒΥШЬНАА ВΪЦΑΚТЬ •

Cramer, II, 293.6-8

καὶ μὴν ἀξιοπιστότερος ἦν, ὁ διὰ τῶν σημείων ἑαυτὸν πιστούμενος, ὅτι τε ἀπὸ Θεοῦ ἦκει, καὶ ὅτι τὰ ἄνω φθέγγεται.

Текст на хомилията: CPG 59: 318.51-54

Εἶτα, τῶν προγόνων, φησὶ, τῶν ὑμετέρων οὐκ ἔστιν ἀξιοπιστότερος ὁ διὰ τῶν σημείων τοῦτο διαβεβαιούμενος, ὅτι τε ἀπὸ Θεοῦ ἦκει, καὶ ὅτι τὰ ἄνωθεν φθέγγεται;

Слово 20

- Катенният текст явно е бил критично сравняван с оригиналната хомилия.
- Често предпочитане на отделни Златоустови думи и изрази пред катенния вариант.

20/105a18-b04 ΖΑΝΗΕ ΜΝΟΓΟΥ ΛΥΒΖΒΒ ΗΜΑΧΟΥ ΚΖ ΒΣΨΜΖ • ΜΗΛΟΣΨΡΔΗΕ ΟΥΨΗΤΕΛΗΕΒΟ ΠΡΗΗΜΖΨΗ ΤΡΕΠΕΤΑΧΟΥ ΒΟ ΖΑ ΒΣΙΟ ΒΨΣΕΛΕΝΟΥΨ •

Cramer, I, 157.14-16 / CPG 58: 606.9-12 διὰ τὸ πολλὴν πρὸς ἅπαντας φιλοστοργίαν ἔχειν λοιπὸν, καὶ {om. Ch} τὰ τῶν διδασκάλων ἤδη σπλάγγνα κεκτῆσθαι {ἀναλαμβάντες Ch} • καὶ τρέμειν {Οὔτω γοῦν ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκεσαν Ch} ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης

20/105c05-16 Η ΑΨΕ ΚΖΤΟ ΒΖΖΓΛΑΓΟΛΙΕΤΨ ΚΑΚΟ ΝΕΒΖΖΜΟΖΨΗΟΙΕ ΒΟΥΔΕΤΨ ΒΖΖΜΟΖΨΗΟ • ΠΟΨΛΟΥΨΑΗ •: ΑΨΕ ΠΟΒΨΡΨΖΕΨΗ ΣΟΥΨΑΙΑ ΑΨΕ ΗΨΤΨΨΗΨΗ ΗΜΨΒΗΗΕ • ΑΨΕ ΟΤΨΣΤΟΥΨΗΨΗ Ψ ΖΨΛΑΓΟ ΖΕΛΑΗΗΑ •

Κατена: Cramer, I, 157.22-25 καὶ μηδεὶς λεγέτω, πῶς τὸ οὕτως ἀδύνατον γίνεται δυνατόν • καὶ τὸν ἅπαξ βαπτισθέντα ἐπιθυμία χρημάτων εὐκόλον ἀνενεγκεῖν; ἂν γὰρ ἄρξηται τὰ περιττὰ περικόπτειν καὶ κενοῦν τὰ ὄντα •

Хомилия: CPG 58:606.20-30 Εἰ δὲ βούλει καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, καὶ πῶς ἂν τὸ ἀδύνατον γένοιτο δυνατόν, ἄκουε. [...] Ἄν ρίψης τὰ ὄντα, ἂν κενώσης τὰ χρήματα, ἂν τῆς ἐπιθυμίας πονηρᾶς ἀποστής

Слово 20

„Корекция“
на катенния
текст
съответно
на
оригинала

20/101d01-07

Η ΟΥΥΑ ΒΟΥΔΟΥΨΗΗΧΪ ΗΚΑΤΗ • Η ΒΪΔ,ΪΤΗ ΣΟΥΨΕΚ ΒΪ ΗΣΤΗΝΟΥ
ΒΛΑΓΟ • Η ΤΟΜΟΥ ΥΪΣΤΗ ΒΪΖΗΟΣΗΤΪ

Καтена: Cramer, I, 155.12-13/

καὶ πείθων τὰ μέλλοντα εἰδέναи τὲ καὶ ζητεῖν τὸ ὄντως
ἀγαθὸν, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν

Хомилия: CPG 58:604.14-16

καὶ πείθων τὰ μέλλοντα ζητεῖν, καὶ εἰδέναи τὸ ὄντως
ἀγαθὸν, [...] καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν.

Собствени
метафори
и стилистични
фигури

19/98c21-d03 ηὗ ἀβηκε κεισε {om. WGH} {+ πρῆββιβαυοψε ημῆε WGH}
ТЕΠΛΟ ΒΛΑΓΟΔΑΔΗΗΕ

Cramer, I, 149.24-25 ἀλλ' εὐθέως ἔναυλον ἔχων τὴν εὐεργεσίαν

5/20d16-21 βςςβδε ηακαζαηα ηβι • сѢ ТРОУДЪМН Н ТЪЦАНННМЪ • ΓΟΗΗΤΗ
ΠΟΥΤΗ ЖНВОТЪНАΔΓΟ

Cramer, II, 216.19-20 πανταχοῦ παιδεύων ἡμᾶς τὸ αὐτουργὸν καὶ
ἀπέριττον

36/167d09-11 трѣблаженъ бо η сѣтълъ ηαδεждѣμη

Cramer II, 101. 25 τρισμακάριος γὰρ καὶ ἐν ἐλπίσι λαμπραῖς

20/104b14-19 ποῦβυτο ουγυενηκομъ глаше • ουβογομъ соуциемъ • Η ΗΗЦЕМЪ Η
ΗΗΥЪСОЖЕ ΗΜΟΥЦЕМЪ

Cramer, I, 156.34-35 διὰ τί τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε πένησιν οὔσι καὶ οὐδὲν
κεκτημένοις

Типични
преводи

50/225b05-06

ΥΑΣΤΟΜЬ ВЪСПΟΜΗΝΑΗΗЕМЬ / πυκνότητι τῆς ἀναμνήσεως

5/24a05-06

στουδъноуѣ вещь / τὸ αἰσχροὺν τοῦ πράγματος

47/213a12

правдънынъ сждъ / τὸ δίκαιον τῆς ἀποφάσεως

20/103a19-20

мнѣімоуѣ тагоуѣ / τὸ δοκοῦν εἶναι βάρος

4/14c03-05

кръщенна боудуцаго / τοῦ μέλλοντος δίδοσθαι βαπτίσματος

Благодаря за вниманието!

